

KATARZYNA GAJEK*

WYWIAD NARRACYJNY W BADANIACH W PRACY SOCJALNEJ. DIAGNOZOWANIE PROBLEMÓW BIOGRAFICZNYCH I SPOŁECZNYCH W ZAWODZIE PRACOWNIKA SOCJALNEGO

ABSTRAKT

Praca socjalna, rozumiana jako działalność zawodowa, polega na udzielaniu ludziom wsparcia w oparciu o wcześniej przeprowadzoną diagnozę. Rozpoznanie sytuacji wymaga od pracownika socjalnego podjęcia określonych czynności badawczych, wśród których można wymienić m.in. gromadzenie materiału za pomocą wybranych technik i narzędzi, opracowanie danych czy prezentację wniosków. W polu szeroko rozumianej pracy socjalnej obecne są różne jakościowe podejścia oraz strategie badawcze, które stanowią adekwatny sposób wyjaśniania zjawisk społecznych, równocześnie regulacje formalno-prawne i kontekst instytucjonalny tworzą odmienne warunki dla prowadzenia badań w zawodzie pracownika socjalnego. Przyjęte rozwiązania metodologiczne, w postaci wzoru kwestionariusza rodzinnego wywiadu środowiskowego, wpisują się raczej w paradygmat normatywny, co ma określone konsekwencje dla analizy problemów społecznych. Jedną z technik (lub metod) tożsamą z polem zainteresowania i procedurami funkcjonującymi w zawodowo podejmowanej pracy socjalnej, a jednocześnie umożliwiającą zrozumienie ludzkich doświadczeń jest wywiad narracyjny. Gromadzone za jego pośrednictwem narracje pozwalają m.in. na diagnozowanie problemów biograficznych i społecznych oraz planowanie na tej podstawie działań pomocowych. Jednak z uwagi na wskazane w tekście bariery zmiana sposobu badania w kierunku podejścia interpretatywnego wydaje się mało prawdopodobna.

SŁOWA KLUCZOWE: praca socjalna, pracownik socjalny, badania w pracy socjalnej, narracja autobiograficzna, wywiad narracyjny

* Uniwersytet Łódzki, Wydział Nauk o Wychowaniu, Katedra Pedagogiki Społecznej i Resocjalizacji; ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-2610-5842>

WPROWADZENIE

Problemy czy kwestie społeczne, istotne dla teorii i praktyki pracy socjalnej, identyfikowane są na podstawie zakresu wiedzy o rzeczywistości społecznej, zatem różnice w dostępie do informacji będą generować rozbieżności w obrazach społeczno-kulturowego świata. Odmienne punkty widzenia będą prezentować przedstawiciele nauk, którzy badają zjawiska społeczne, reprezentanci władzy, zainteresowani rozwiązywaniem problemów o zasięgu ogólnospołecznym, a także jednostki lub małe grupy biograficznie uwikłane w trudną sytuację (Mlicki, 1987, s. 16–26). Wszystkie te perspektywy spotykają się w polu zinstytucjonalizowanej pracy socjalnej, a z uwagi na występujące między nimi różnice zwiększają jej dylematyczność (Schütze, 1992). Projektowanie działań w obszarze pomocy społecznej wymaga uprzedniej diagnozy problemów jednostkowych, a codzienna praktyka związana jest z równoważeniem rozbieżnych perspektyw instytucji, będącej agendą władzy, oraz korzystających z jej pomocy ludzi, przy równoczesnym odniesieniu profesjonalistów do systemów wiedzy o rzeczywistości czy wartości.

Badania realizowane w polu pracy socjalnej mogą wzbogacać podstawy teoretyczne tej dyscypliny akademickiej i realizować cele naukowo-poznawcze lub też służyć praktyce zawodowej zorientowanej na przekształcanie rzeczywistości. Analizując związek badań z pracą socjalną, można zauważyć, że są one podejmowane w polu pracy socjalnej, nad pracą socjalną i dla niej (Szatur-Jaworska, 1995, s. 113–114). W związku z powyższym pracownicy socjalni mogą samodzielnie korzystać z określonych strategii metodologicznych np. podczas przeprowadzania diagnozy sytuacji, która stanowi punkt wyjścia do opracowania planu pomocy (badania w pracy socjalnej), mogą być przedmiotem badań, kiedy analizowane są podstawy teoretyczne lub etyczne, kwalifikacje, kompetencje, sposoby pracy czy rezultaty ich działań (badania nad pracą socjalną), a także mogą być odbiorcami wyników analiz, które spożytkują w codziennej praktyce (badania dla pracy socjalnej).

Zmiany formalno-prawne, sankcjonujące wykonywanie zawodu pracownika socjalnego¹⁾, odzwierciedliły się w procesie kształcenia (Wódz,

---

¹⁾ W tekście koncentruję się na aktywności badawczej (diagnostycznej) osób wykonujących zawód pracownika socjalnego (w odróżnieniu od szeroko rozumianej kategorii pracowników socjalnych, którzy działają w polu pracy socjalnej), do zadań których należy przeprowadzanie rodzinnych wywiadów środowiskowych, dokonywanie analizy, diagnozy i oceny zjawisk indywidualnych i społecznych.

Faliszek, 2010), który upowszechnia wiedzę, umiejętności i kompetencje kluczowe dla wykonywania zadań stawianych przez rzeczywistość. Na etapie kształcenia do zawodu pracownika socjalnego naturalne wydaje się korzystanie z wyników badań analizujących problemy społeczne czy samą profesję (Michalska, 2016, s. 12), natomiast w profesjonalnej działalności znaczenie badań maleje. Efektywna realizacja roli badacza-diagnostyka wymaga jednak znajomości metod i technik badawczych wykorzystywanych w naukach społecznych oraz humanistycznych, a także umiejętności analitycznych, które pozwolą rozpoznać problem oraz sytuację osób uwikłanych w niego (Kotlarska-Michalska, 2003, s. 34–38). Określone grupy społeczno-zawodowe, w tym pracownicy socjalni, korzystają z typowych systemów wiedzy o społeczeństwie oraz prawidłowościach jego funkcjonowania, a także zbliżonych sposobów wartościowania w kategoriach moralno-obyczajowych, na podstawie których dokonują oceny zjawisk jako problemowych (Mlicki, 1987, s. 13). Ramą dla sposobu rozumienia rzeczywistości społecznej będą zatem określone stanowiska teoretyczne (w praktyce polskiej pracy socjalnej najczęściej jest to funkcjonalizm) (Kaszyński, 2016, s. 61), natomiast wiedza o zjawiskach społecznych będzie gromadzona za pośrednictwem legitymizowanych metod i technik badawczych.

BADANIE PROBLEMÓW SPOŁECZNYCH W PRACY SOCJALNEJ – REGULACJE I PROCEDURY

Ustawa o pomocy społecznej (Dz.U. 2004 nr 64, poz. 593 z późn. zm.) jest istotnym kontekstem dla funkcjonowania systemu zinstytucjonalizowanej pracy socjalnej. Powyższy akt prawny precyzuje definicję pracy socjalnej, wskazując przy tym jej beneficjentów (art. 6.12), w sprawach których podejmowane są decyzje administracyjne, a także powody udzielania pomocy (art. 7), co może przysłać odkrywanie nowych pól indywidualnej i społecznej marginalizacji ludzi (Frieske, 2019, s. 250–251). Celem pracy socjalnej jest wzmacnianie funkcjonowania społecznego jednostek i rodzin, co w praktyce związane jest ze stosowaniem metody indywidualnych przypadków (*casework*), której pierwszy etap postępowania metodycznego stanowi diagnoza, czyli rozpoznanie i ocena sytuacji na podstawie wywiadu (Ignasiak, Olber, Maciejewska-Dłubała, Kubiak-Horniatko, 2012, s. 6). Rozporządzenie Ministra Rodziny i Polityki Społecznej (Dz.U. 2021, poz. 893) reguluje sposób przeprowadzania rodzinnego wywiadu środowiskowego

i wprowadza wzór kwestionariusza (ten sposób zbierania informacji został doprecyzowany aktem prawnym). Zastosowanie ujednoliconego narzędzia we wszystkich uprawnionych podmiotach (Dz.U. 2021, poz. 893, § 2.1.) na terenie całego kraju umożliwi nie tylko klasyfikację problemów indywidualnych, lecz także statystyczną identyfikację problemów w skali społeczeństwa. Jest to standaryzowane narzędzie, którego celem jest rozpoznanie sytuacji materialnej, warunków bytowych, sytuacji zawodowej, zdrowotnej (niepełnosprawność, uzależnienia), potrzeb i oczekiwań osoby ubiegającej się lub korzystającej ze świadczeń. Taki sposób badania rzeczywistości społecznej odwołuje się do klasycznego studium przypadku, bliski jest założeniom pozytywizmu, zatem wpisuje się w normatywny paradygmat badań (Wilson, 1973) i jest obarczony wszystkimi tego konsekwencjami. Prowadzona na podstawie wywiadu diagnoza, obok walorów świadczących o jej jakości, powinna też w krótkim czasie generować wnioski, ponieważ ma prowadzić do niezwłocznego podjęcia efektywnych działań systemowych. Umożliwia ona rozpoznanie, wyjaśnienie i ocenę złożonego stanu rzeczy oraz jego uwarunkowań na podstawie znajomości ogólnych prawidłowości (Ziemski, 1973, s. 212), odwołuje się do obiektywizowanych kryteriów oceny, a zasadność wyprowadzanych na jej podstawie wniosków można weryfikować z uwagi na pozorny brak subiektywnego wartościowania.

Realizacja zadań pomocy społecznej przez organa administracji publicznej związana jest z wprowadzaniem określonych procedur, w tym obligatoryjnego narzędzia diagnostycznego, które nie pozostawia przestrzeni na innowacje w zakresie stosowanych rozwiązań metodologicznych. Uprzywilejowanie epistemologiczne paradygmatu normatywnego może wynikać z zakorzenienia pracy socjalnej w podejściu funkcjonalnym lub psychospołecznym. Utrzymuje się przekonanie o zaletach i naukowości pozytywnego modelu badania, który m.in. umożliwia weryfikowalność teorii, powtarzalność procedur, zapewnia mierzalność zjawisk, zbieranie reprezentatywnych danych oraz trafność, rzetelność i obiektywność (Thyer, 2012, s. 115), mimo dyskredytowania tych założeń przez przedstawicieli innych paradygmatów. Równocześnie podkreśla się, że przedmiotem rozpoznania jest człowiek wraz z jego indywidualnymi cechami oraz jego niepowtarzalna, często zmienna sytuacja, zatem metody właściwe dla nauk ścisłych nie powinny znajdować tu zastosowania (Howe, 2011, s. 19). W związku z tym łagodzi się normatywność założeń wpisanych w obligatoryjne narzędzie diagnostyczne, które kwalifikuje człowieka do jednej ze wskazanych

kategorii klientów, wskazując profesjonalistom standardy zbierania informacji (Kadela, Kowalczyk, 2014, s. 22, 176–179). Rygor procedury znosi informacja, że wywiad ma mieć charakter jakościowy, częściowo ustrukturyzowany (Babbie, 2003, s. 327–328), a słowo „kwestionariusz” zastępuje się „scenariuszem”. Osoba badana jest naprowadzana pytaniami na interesujące pracownika socjalnego obszary tematyczne, a kolejne zagadnienia pojawiają się zależnie od dynamiki rozmowy. Wgląd w sytuacje, z jakimi zmagają się ludzie, możliwy jest dzięki stworzeniu atmosfery sprzyjającej ujawnianiu trudnych przeżyć. Praktyki te powodują, że pracownik socjalny, korzystając z kwestionariusza rodzinnego wywiadu środowiskowego, uzupełnia narzędzie klasyfikujące ludzi według wskazanych problemów społecznych opisem doświadczenia konkretnej osoby, w rezultacie uzyskuje dane z pogranicza różnych orientacji badawczych. Zebrane informacje służą opracowaniu diagnozy, która dostarcza odpowiedzi na temat przyczyn trudnej sytuacji życiowej, uprawnień i zasobów klienta oraz jego środowiska, a także możliwości ich wykorzystania, jak również ograniczeń i barier w tym zakresie (Ignasiak i in., 2012, s. 12). Procedura przeprowadzania rodzinnego wywiadu środowiskowego w pewien sposób unieważnia osobiste doświadczenia osób zaangażowanych w problem. Konstrukcja kwestionariusza (wiele pytań jest skategoryzowanych), ale też nastawienie pracowników socjalnych na uzyskanie określonych danych ograniczają możliwości identyfikowania i rozumienia problemów biograficznych. Standaryzowane narzędzie reprodukuje pewien schemat spotkania profesjonalisty z klientem pomocy społecznej, a wielokrotne odtwarzanie tej samej sytuacji przez pracownika socjalnego i zbieżność odpowiedzi osób badanych może wywoływać określone nastawienia oraz poszukiwanie uzasadnień dla własnych przedsądów. Narzędzie wymusza koncentrację na wybranych, istotnych z perspektywy specjalisty kwestiach, który równocześnie nieświadomie może pominąć wątki ważne dla danej osoby, ponieważ nie zada jej właściwych pytań. Schemat komunikacyjny pytanie – odpowiedź nie uwzględnia czasu na refleksję, nie przypisuje znaczenia pauzom w wypowiedzi, a dopytywanie może przerywać tok myśli w jego istotnym momencie. Pytania mogą być zbyt trudne, a osoba badana może nie znać na nie odpowiedzi lub nie chcieć ich udzielić, co wcale nie musi powstrzymać pytającego od poruszania drażliwych kwestii. Osoba w kryzysie nie zawsze rozumie, jest w stanie opisać swoją sytuację czy refleksyjnie się do niej odnieść, natomiast oczekiwanie odpowiedzi lub potrzeba zrobienia dobrego wrażenia może

skłonić ją do udzielenia wyjaśnienia. Trudno też stwierdzić, w jaki sposób opracowywane są materiały empiryczne, ponieważ procedura badania nie wskazuje metody analizy danych. Wydaje się, że wywiad jest środkiem do uzyskania odpowiedzi na konkretne pytania, które stanowią podstawę do formułowania celów dalszej pracy z klientem. Ponadto subiektywna perspektywa osoby doświadczającej sytuacji trudnej jest konfrontowana z dokumentami, faktami, zdarzeniami w celu wywołania u niej zmiany w postrzeganiu własnych trudności oraz możliwości (Ignasiak i in., 2012, s. 12), jest zatem obiektywizowana, co może znacząco wpłynąć na definicję problemu, stawiane cele, a w konsekwencji na jej zaangażowanie w rozwiązanie trudności. Z uwagi na to, że proces diagnostyczny podporządkowany jest celom praktycznym, przyjęta perspektywa i sposób gromadzenia informacji mogą znacząco różnicować wnioski, a tym samym plan działania (Jarkiewicz, 2020, s. 45–50).

Wydaje się, że decydujące znaczenie dla sposobu badania w pracy socjalnej mają regulacje prawne i użyteczność przyjętych rozwiązań, nawet jeśli prowadzą do hybrydy metodologicznej czy eklektyzmu epistemologicznego. Równocześnie zawężenie metodologii do wiedzy o zastosowaniu określonych procedur, metod czy technik gromadzenia informacji umożliwia jej lokowanie pomiędzy paradygmatami, ale pozbawia ją refleksji ontologiczno-epistemologicznej (Bauman, 2013, s. 87).

TWORZENIE I BADANIE NARRACJI AUTOBIOGRAFICZNYCH W PRACY SOCJALNEJ. REKONSTRUKCJA I ROZUMIENIE PROBLEMÓW BIOGRAFICZNYCH

Obecność badań interpretatywnych w praktyce pracy socjalnej jest uzasadniona tożsamym obszarem zainteresowań, który koncentruje się wokół funkcjonowania człowieka w świecie społecznym oraz rozumienia znaczeń, jakie nadaje rzeczywistości i swoim działaniom. Koncentracja na ludzkim doświadczeniu wymaga stosowania adekwatnych (jakościowych) strategii badawczych, równocześnie jednak praktyka nie kwestionuje przesłanek obiektywistycznych, uważając je za komplementarne.

Norman Denzin oraz Yvonna Lincoln, odwołując się do doświadczeń amerykańskich oraz perspektywy historycznej, wyodrębnili osiem etapów rozwoju badań jakościowych w naukach społecznych i humanistycznych, wraz z dominującymi w nich odniesieniami do tradycji teoretycznych, epi-

stemologicznych czy metodologicznych²⁾ (Denzin, Lincoln, 2017, s. 3). Ta krytykowana za redukcjonizm i schematyzm periodyzacja (Atkinson, 1995, s. 121) stała się punktem odniesienia dla charakterystyki ewolucji badań jakościowych w pracy socjalnej³⁾ (Sherman, Reid, 1994, s. 2–15), jednak nie różnicuje badań podejmowanych w polu pracy socjalnej, nad pracą socjalną i dla niej. Przyglądając się przykładom, za pomocą których autorzy obrazują zmiany podejść epistemologicznych i metodologicznych, można zauważyć, że są to analizy podejmowane dla pracy socjalnej i nad nią, które koncentrowały się na ważnych dla niej zagadnieniach, więc dzięki temu wzbogacały jej podstawy naukowe oraz metodykę działań profesjonalnych. Profesjoniści współuczestniczyli zatem w procesie konstruowania wiedzy, niewiele natomiast wiadomo o ewolucji podejść badawczych, jakimi sami posługiwali się w swojej praktyce diagnostycznej.

Różnicowanie podejść epistemologicznych oraz strategii badawczych stosowanych w pracy socjalnej wskazuje na stopniowe przesunięcie z obiektywnego i zewnętrznego badania zakresu zjawisk społecznych oraz ich przyczynowo-skutkowych zależności w kierunku zaangażowania badacza, odkrywania sensu i znaczeń w toku interakcji usytuowanych w społeczno-kulturowym kontekście. Nie oznacza to jednak, że interpretatywne podejścia zastępowały uprzednio stosowane, raczej koegzystowały, prowadząc do sporów onto-epistemologicznych oraz metodologicznych. Z uwagi na różnorodność zjawisk i procesów mieszczących się w polu zainteresowania pracy socjalnej zastosowanie w niej może znaleźć wiele podejść, metod i technik badań jakościowych (m.in. etnografia, metoda biograficzna, metoda teorii ugruntowanej, *action research*). Zmiany paradygmatyczne w teo-

---

²⁾ Wskazane przez Denzina i Lincoln historyczne okresy rozwoju badań jakościowych: tradycyjny (1900–1950), modernistyczny lub złotego wieku (1950–1970), rozmytych gatunków (1970–1986), kryzysu reprezentacji (1986–1990), postmodernizmu, eksperymentalnych i nowych etnografii (1990–1995), dociekań posteksperymentalnych (1995–2000), metodologicznie kontestowanej teraźniejszości (2000–2010) oraz przyszłości (2010–).

³⁾ W odniesieniu do ram historycznych, które kładą nacisk na epistemologię i metodologię, Sherman i Reid wyodrębnili nierozłączne etapy ewolucji badań jakościowych w pracy socjalnej: tradycyjne studium przypadku (*case study*), badania ewaluacyjne o orientacji psychologicznej (1950–1970), badania etnograficzne (koniec lat 70.), studia oparte na metodologii teorii ugruntowanej (1975–1980), badania feministyczne i narracyjne (1980–1990), badania o charakterze partycypacyjnym, interwencyjnym i zaangażowanym (1990–).

rii pracy socjalnej (Beckett, 2010; Howe, 2011) uprawomocniają badania interpretatywne, w tym biograficzne czy narracyjne, które mogą znaleźć zastosowanie w adekwatnych modelach pracy socjalnej, np. zorientowanych konstruktywistycznie, relacyjnie czy krytyczno-refleksyjnie (Howe, 2011).

Metoda biograficzna to niezwykle pojemna kategoria, co znajduje swój wyraz w stosowanej terminologii (biografia, autobiografia, opowiadanie o życiu, historia życia, metoda dokumentów osobistych, metoda pamiętnikarska itp.). Nawiązuje do odmiennych orientacji teoretycznych, założeń epistemologicznych, dopuszcza też różne metody analizy danych czy źródła lub techniki zbierania materiału empirycznego (Włodarek, Ziółkowski, 1990, s. 4), zawsze jednak jej treścią jest bieg życia, doświadczenia ludzi relacjonowane z subiektywnej perspektywy i wskazujące na sposoby rozumienia przez nich rzeczywistości (Gorzko, 2004, s. 29), co zbliża ją do przedmiotu właściwego dla diagnozy w pracy socjalnej (Padgett, 1998, s. 8). Celem pomocy społecznej jest udzielanie ludziom wsparcia w przewyżnianiu trudności życiowych, po uprzednim rozpoznaniu ich osobistej sytuacji, zatem w polu zainteresowania są historie życia osób doświadczających określonych problemów. Ramy wyznaczone przez regulacje formalne wskazują wywiad jako uprzywilejowany sposób zbierania informacji przez pracowników socjalnych, w związku z czym uprawomocniają badania o charakterze językowym, które dają wgląd w rzeczywistość doświadczaną przez drugiego człowieka, artykułowaną w pierwszej osobie. Klasyczny wywiad budzi automatyczne skojarzenia z wcześniej przygotowaną listą pytań, na które respondent udziela odpowiedzi, można jednak przełamać ten schemat komunikacyjny, dążąc do uzyskania tzw. narracji o życiu. Narracje osób poszukujących wsparcia już w samej warstwie treściowej mogą stanowić bogate źródło informacji oraz uzasadnienie dla planowanych działań profesjonalnych.

Narracja jest opowiadaniem o uporządkowanych w czasie zdarzeniach, które mają swoją przyczynę i konsekwencje, a także opisem związanych z nimi osób czy miejsc (Skibińska, 2006, s. 333). Stanowi formę komunikacji międzyludzkiej, jest wypowiedzią monologową, która zawiera reprezentację świata, a także autoprezentację narratora (Burzyńska, 2008, s. 27). Człowiek tworzący opowieść o sobie opisuje własne doświadczenia i „przeżyty czas” w formie narracji (Bruner, 1990, s. 4). Treścią narracji staje się autobiografia, tj. opowieść o życiu jednostki przedstawiana przez nią samą (Golczyńska-Grondas, Dunajew-Tarnowska, 2006, s. 8), która

ujawnia sposób rozumienia przez nią przywoływanych zdarzeń oraz siebie, jako podmiotu działającego. W praktyce pracy socjalnej twórcami opowieści mogą być różne grupy narratorów, m.in. pracownicy socjalni podczas rozmów ze współpracownikami lub nauczyciele pracy socjalnej uczący studentów przy użyciu formy narracyjnej (Cedersund, 2018), jednak dla badań w polu praktyki szczególne znaczenie mają narracje klientów konstruowane dla pracowników socjalnych. Kluczowa staje się przy tym technika gromadzenia danych autobiograficznych.

Narracja o wydarzeniach, których opowiadający osobiście doświadczył, jest przedmiotem wywiadu narracyjnego opracowanego przez Fritza Schütze. Wywiad narracyjny może być traktowany jako technika zbierania danych empirycznych i wówczas stanowi formę wywiadu swobodnego lub pogłębionego, w którym rezygnuje się z uzyskiwania odpowiedzi na przygotowane wcześniej pytania, natomiast dąży się do stymulacji opowiadania autobiograficznego. Może być również rozumiany jako metoda badawcza, która obok swoistego sposobu zbierania materiału wykorzystuje teoretycznie ugruntowaną procedurę analityczną (Kaźmierska, 1996, s. 35). Tworzenie narracji autobiograficznej regulowane jest określonym tokiem postępowania⁴). Zasadniczą część wywiadu stanowi spontaniczna narracja, uwzględniająca chronologię, następstwo zdarzeń i osobiste przeżycia, którą poprzedza wyjaśnienie celu spotkania, specyfiki wywiadu oraz poprawnie sformułowana zachęta do opowiadania (Rokuszevska-Pawefek, 2002, s. 53–54). W zależności od pytania generującego narrację może ona dotyczyć całego życia narratora (biografia kompletna) – choć z uwagi na selekcję treści, jakiej dokonuje opowiadający, zwykle koncentruje się na fragmentach, które subiektywnie uważa on za najistotniejsze – bądź też wybranych wątków (biografia tematyczna), np. określonego rodzaju doświadczeń czy fazy życia (Helling, 1990, s. 17). Najważniejszą kwestią w czasie trwania opowieści jest powstrzymanie się od interwencji zaburzających tok wypowiedzi narratora, mimo pojawiających się pauz, chęci skomentowania sytuacji czy uzyskania dodatkowych wyjaśnień. Pytania pojawiają się do-

---

⁴) Fritz Schütze (1977, s. 1–62) wyróżnia trzy główne fazy wywiadu narracyjnego: otwarte opowiadanie, pytania uzupełniające oraz bilansowanie. Sposób prowadzenia wywiadu szczegółowo charakteryzuje też Harry Hermanns (1987, s. 43–56), który wyróżnia pięć faz: rozpoczęcie wywiadu, stymulacja do opowiadania, narracja, pytania (wewnętrzne i zewnętrzne) oraz zakończenie.

piero w dodatkowej części wywiadu, kiedy nastąpi ostateczne zakończenie opowiadania. Pytania wewnętrzne związane są z analizą treści wysłuchanej narracji, natomiast przygotowane wcześniej pytania zewnętrzne nawiązują bezpośrednio do rozpoznawanego zagadnienia (Rokuszevska-Pawełek, 2002, s. 56). Ten ostatni rodzaj pytań w praktyce diagnostycznej pracowników socjalnych jest pierwszoplanowy.

Uzyskany materiał autobiograficzny może zostać potraktowany jako rekonstrukcja rzeczywistości pozatekstowej, która zawiera odpowiedzi na stawiane przez diagnostę pytania oraz na podstawie jednostkowych losów pozwala zrozumieć problemy społeczne. Może również w czasie analizy tekstualnej odkrywać strukturę organizacji doświadczeń (Rokuszevska-Pawełek, 2002, s. 30). Niezależnie od sposobu wykorzystania materiału empirycznego zastosowanie kolejnych kroków techniki wywiadu narracyjnego, zwłaszcza podczas pierwszego spotkania, związane jest z określonymi korzyściami dla procesu diagnostycznego. Jest to tok postępowania, który wpisuje się w wartości i zasady pracy socjalnej (Dubois, Miley, 1999, s. 120–133), nie podkreśla asymetryczności relacji występującej w pracy socjalnej, a spotkanie nie zostaje podporządkowane biurokratycznej procedurze. Poświęcony przez diagnostę czas i uważne słuchanie stanowią wyraz autentycznego zainteresowania sytuacją drugiego człowieka, pomagają budować poczucie bezpieczeństwa czy zaufanie. Wywiad narracyjny uzupełnia wiedzę dotyczącą problemów społecznych, budowaną w oparciu o dane statystyczne lub zachowania typowe, o wymiar osobistych przeżyć, odracza w ten sposób kategoryzowanie i etykietowanie. Oddaje głos osobie z określonym doświadczeniem, czyni ją ekspertem w zakresie własnego życia, stając się przy tym elementem jej pełnomocnienia.

Rama narracyjna pozwala opowiadającemu człowiekowi ustrukturyzować osobiste doświadczenie, dzięki niej organizuje zdarzenia w spójne, rozwijające się w czasie struktury znaczące, równocześnie konstruuje poczucie biograficznej ciągłości i swoją tożsamość (Rosner, 2003, s. 12–13). Narrator odtwarza czasowy porządek i sekwencję zdarzeń, w których brał udział, składające się na poszczególne etapy jego biografii, równocześnie rekonstruuje proces nabywania doświadczeń (Rokuszevska-Pawełek, 2002, s. 51). Tworzenie narracji autobiograficznej umożliwia nadawanie znaczeń wydarzeniom przechowywanym w pamięci oraz własnym działaniom i całemu życiu. Doświadczenia te są przepracowywane i (re)interpretowane w świetle aktualnej sytuacji czy opinii innych ludzi na nasz temat, zatem

stanowią pewną wersję obrazów z przeszłości uwarunkowaną osobistą historią i kontekstem społeczno-kulturowym (Kaźmierska, 2007, s. 18–19). Przywoływane są zdarzenia, które uwiarygodniają prezentowaną konstrukcję autobiografii (Rosenthal, 1990, s. 98–99).

Spontaniczna opowieść o sobie pozwala narratorowi, będącemu klientem pomocy społecznej, zrekonstruować jego problemy biograficzne⁵⁾. Znajduje się on w położeniu lub sytuacji, z którą nie jest w stanie się uporać, a która systematycznie, choć nie zawsze w sposób całkowicie uświadomiony, oddziałuje na jego definicję rzeczywistości, a także na tożsamość (autodefinicję). Odtworzenie historii własnego problemu może stanowić istotny bodziec do autorefleksji i namysłu nad otaczającą rzeczywistością, co może mieć walor autoterapeutyczny, ale też jest istotne dla procesu *empowermentu* oraz odzyskiwania kontroli nad życiem. W czasie opowiadania i porządkowania zdarzeń człowiek zaczyna rozumieć swoją sytuację oraz jej uwarunkowania, znaczenie własnych działań, identyfikuje potrzeby, zastanawia się nad przeszłością, odkrywa swoje silne strony, możliwości, planuje przyszłość. Rozpoznaje też swoje wcześniejsze sposoby radzenia sobie z krytycznymi sytuacjami życiowymi, które mogą być zasobem biograficznym przydatnym w przekraczaniu kolejnych trudności (Hoerning, 1990, s. 127–128).

Wywiad narracyjny pozwala na rozpoznanie sytuacji w kategoriach i za pośrednictwem języka narratora, dzięki czemu można uchwycić subiektywny obraz przypisywanych przez niego sensów i nadawanych znaczeń (Helling, 1990, s. 25). Pracownik socjalny, wysłuchując opowieści o życiu ludzi przeżywających określone trudności, poznaje ich doświadczenia, ma również szansę zrozumieć ich świat przeżywany oraz logikę działania. Identyfikuje werbalizowane lub niewidoczne dla nich problemy biograficzne, odtwarza ich wiedzę o rzeczywistości, emocje, refleksje, podejmowane działania, społeczno-kulturowy kontekst zdarzeń oraz związki z innymi ludźmi, a także wiele innych kwestii, które mają szansę zaistnieć dzięki swobodnej narracji. Zauważa też „białe plamy” w historiach życia, wydarzenia niewypowiedziane, skrętnie ukrywane, które są zbyt bolesne, aby ujrzeć światło dzienne. Zarówno treść, jak i sposób konstruowania autonarracji wyłania zagadnienia istotne z punktu widzenia narratora, które stanowią obszary

---

⁵⁾ Dziękuję dr Katarzynie Waniek (Instytut Socjologii UŁ) za konsultację w sprawie dookreślenia zakresu znaczeniowego tego terminu.

samodzielnej lub wspieranej przez innych pracy nad trudnymi doświadczeniami. Wyodrębnienie tych elementów stanowi cenne źródło informacji dla profesjonalistów, którzy mogą odkryć niepowtarzalny układ warunków, wagę wydarzeń, zrozumieć osobiste motywacje i decyzje. Wyłaniającą się z narracji holistyczny obraz pomaga wytyczyć kierunki profesjonalnych działań, pozwala ustalić, które sfery wymagają natychmiastowej reakcji lub kto może stanowić element sieci wsparcia.

BARIERY APLIKACJI BADAŃ NARRACYJNYCH W PRAKTYCE DIAGNOSTYCZNEJ PRACOWNIKÓW SOCJALNYCH. UWAGI NA ZAKOŃCZENIE

Podejścia interpretatywne, wraz z adekwatnymi metodami i technikami poznania rzeczywistości, znalazły szerokie zastosowanie w badaniach nad pracą socjalną i dla niej, równocześnie jednak badania w praktyce zawodowej pracowników socjalnych pozostają niemal niezmiennie od czasu opracowania *case study* przez Mary Richmond. Na gruncie nauk społecznych i humanistycznych upowszechniane są wyniki badań biograficznych (w tym narracyjnych) analizujących sytuację klientów pomocy społecznej, które pozwalają zrozumieć ich położenie oraz wytyczają nowe kierunki działania. Dlaczego zatem w praktyce diagnostycznej pracowników socjalnych ten sposób badania problemów społecznych nie znajduje uznania? Odpowiedzi na to pytanie można poszukiwać, przyglądając się związkom pracy socjalnej z polityką społeczną, praktyce działań grupy zawodowej pracowników socjalnych usytuowanych w instytucjonalnych ramach oraz dyskursywnym konstrukcjom klientów pomocy społecznej.

Pomoc społeczna jest instytucją polityki społecznej, za pomocą której państwo oraz organizacje samorządowe i pozarządowe zapewniają obywatelom bezpieczeństwo socjalne, w ten sposób gwarantują możliwość zaspokojenia potrzeb oraz minimalizują nierówności społeczne. Zadania pomocy społecznej realizują organa administracji rządowej oraz jednostki samorządu terytorialnego, które diagnozują lokalną sytuację społeczną, uwzględniając rodzaje problemów oraz ich rozkład ilościowy, a na tej podstawie przygotowywane są strategie rozwiązywania problemów społecznych (Dz.U. 2004 nr 64, poz. 593 z późn. zm.). W politykę społeczną wpisany jest wymiar normatywny wynikający z przyjęcia określonych doktryn polityczno-prawnych, ponieważ działając w interesie społecznym, upowszech-

nia pewne wartości i tworzy normatywne oczekiwania wobec całej populacji, do których odnoszą się proponowane sposoby rozwiązywania kwestii społecznych.

Celem polityki społecznej jest realizacja praw społecznych wszystkich obywateli oraz zapobieganie problemom zagrażającym dużej części zbiorowości, w związku z tym podejmowane decyzje i działania mają wymiar ogólnospołeczny, a w polu jej zainteresowania jest całe społeczeństwo, a nie poszczególne osoby. Dla wykonywania zadań pomocy społecznej istotne stają się dane ilościowe, dostarczane przez jej jednostki organizacyjne, które umożliwiają analizę statystyczną, mogą stanowić podstawę dla budowania wzorów interwencji oraz uzasadnienie dla wprowadzenia rozwiązań systemowych. Przy tym wdrażane strategie i taktyki zapobiegania marginalizacji oraz wykluczeniu społecznemu powinny być skuteczne w jak największej liczbie przypadków, natomiast brak adekwatnych procedur dla sytuacji nietypowych, wykraczających poza rutynowe działania, to akceptowalny margines realizowanej polityki społecznej państwa. Instytucje pomocy społecznej nie są zatem zainteresowane identyfikowaniem problemów biograficznych, rozpoznawaniem szczególnych uwarunkowań, przyczyn czy indywidualnego przebiegu danego zjawiska, koncentrują się przede wszystkim na skończonym katalogu występujących powszechnie problemów, wyodrębnionych na podstawie statystycznej reprezentacji. Równocześnie rekomendowane pracownikom socjalnym, standaryzowane narzędzie rodzinnego wywiadu środowiskowego z uwagi na swoją konstrukcję utrudnia odkrywanie nowych obszarów problemowych.

Usługi publiczne o charakterze społecznym świadczą jednostki organizacyjne pomocy społecznej. Instytucje usytuowane w środowisku lokalnym, za pośrednictwem swoich pracowników, realizują zadania zgodnie z polityką społeczną państwa, w odniesieniu do obowiązujących aktów prawnych i na podstawie opracowanych strategii rozwiązywania problemów. W związku z powyższym działania pracowników socjalnych regulowane są określonymi zasadami oraz procedurami, a równocześnie mają oni styczność z osobami w kryzysie, które postrzegają swoją sytuację jako unikalną i oczekują zindywidualizowanego podejścia oraz bezzwłocznej interwencji. Wymaga to od profesjonalistów nieustannego balansowania pomiędzy regułami działania reprezentowanej instytucji a zaangażowaniem w minimalizowanie biograficznych problemów konkretnych osób (Schütze, 1992). Strategie rozwiązywania problemów społecznych koncen-

trują się na zagwarantowaniu szerokiego dostępu i wysokiej jakości usług społecznych, co wymaga profesjonalnego przygotowania oraz wysokich kompetencji pracowników socjalnych, przede wszystkim w zakresie metodyki, zapewniającej sprawne i efektywne wdrażanie procedur. Wymiar badawczy (diagnostyczny), choć jest kluczowy dla projektowania działań pomocowych w konkretnych sytuacjach, został uproszczony i dostosowany do szybkiego zbierania danych statystycznych, niezbędnych z perspektywy polityki społecznej. Pracownicy socjalni koncentrują się przede wszystkim na tworzeniu warunków i udzielaniu pomocy potrzebującym, co z uwagi na liczne zadania, dużą liczbę rodzin objętych wsparciem czy rzeczywistość biurokratyczną jest czasochłonne i powoduje niechęć do angażowania się w niestandardowe działania. Rola badacza-diagnostyka jest wpisana w ten zawód, ale sami specjaliści wskazują szereg przyczyn własnego oporu przed podejmowaniem roli badacza, jak również stosowaniem metod jakościowych (Al-Qarni, 2009). Podkreślają m.in. brak wiedzy i umiejętności w zakresie prowadzenia badań jakościowych czy wyboru metod i technik adekwatnych do zrozumienia danego problemu. Wskazują, że metody jakościowe przez swoją procedurę gromadzenia i analizowania danych wymagają znacznego wysiłku i długiego czasu. Zwracają też uwagę na walory świadczące ich zdaniem o naukowości badań ilościowych, np. trafność, rzetelność, powtarzalność, wynikające z rygoru przyjętej procedury w zakresie planowania, gromadzenia, analizowania i raportowania danych, a także obiektywność oraz możliwość generalizacji wniosków. Wprowadzenie paradygmatu interpretatywnego do badań w praktyce wymaga zatem wcześniejszego przygotowania metodologicznego pracowników socjalnych, zintegrowanego z procesem kształcenia do zawodu oraz budowania ich umiejętności i poczucia kompetencji w tym zakresie. Narzucenie pracownikom socjalnym metodologii badań jakościowych mogłoby spowodować nieprawidłowe posługiwanie się nią, powierzchowne interpretacje oraz nierzetelne wnioski. Obowiązujący sposób zbierania danych jest już zrutynizowany, łatwy do zastosowania i weryfikacji, skoncentrowany wokół kluczowych faktów, pomagających ustalić sytuację osobistą, rodzinną, dochodową i majątkową, więc nie wymaga wiele czasu. Ponadto minimalizuje złożoność i dylematyczność sytuacji, a wnioski wyprowadzane są z treści odpowiedzi, na podstawie zdroworozsądkowej interpretacji, zatem nie trzeba stosować skomplikowanej i długotrwałej procedury analitycznej.

Badania narracyjne są humanistycznym sposobem poznania oraz zrozumienia rzeczywistości osób korzystających z pomocy społecznej, stawiają jednak wysokie wymagania stosującym je badaczom, mogą też być niezwykle trudne dla narratorów. Wrażliwość, otwartość, uważne słuchanie, nieograniczony czas spotkania stwarzają warunki do konstruowania narracji, ale niektóre doświadczenia, z uwagi na swoją specyfikę, nie są podatne na opowiadanie (Kaźmierska, 1999, s. 22–23). Dotyczy to skomplikowanych sytuacji czy traumatycznych przeżyć, których odtwarzanie budzi cierpienie, więc sam narrator unika powrotu do nich i pracy nad nimi. Opowiadanie własnej historii związane jest też z kompetencją narracyjną (Horsdal, 2004, s. 15–16), która równocześnie wymaga określonego poziomu rozwoju poznawczego, zdolności komunikacyjnych, porządkowania i wiązania ze sobą zdarzeń, refleksji nad nimi czy interpretacji sytuacji. Pracownicy socjalni na podstawie charakterystycznych cech lub zachowań dokonują kategoryzacji klientów pomocy społecznej, z którymi pracują (Granosik, 2006, s. 63), tworząc w ten sposób ich dyskursywne konstrukcje, podzielane w grupie zawodowej. W odniesieniu do uogólnionych doświadczeń określone kategorie klientów (np. osoby słabo wykształcone, uzależnione, upośledzone umysłowo czy chore psychicznie) często postrzegane są przez pryzmat swoich deficytów oraz zaburzeń, które utrudniają im orientację w rzeczywistości lub autorefleksję. Kwestionowane są też ich umiejętności komunikacyjne oraz kompetencje narracyjne niezbędne do tworzenia opowiadania o życiu. Oznacza to, że wywiad narracyjny może być techniką trudną do zastosowania w przypadku wszystkich osób ubiegających się o pomoc społeczną, ponadto różna może być jakość uzyskanych danych. Bez względu na zasoby narratora umiejętne posługiwanie się tą techniką gwarantuje jednak zgromadzenie wartościowego poznawczo, choć nie zawsze narracyjnego materiału, ponieważ można uzyskać narracje autobiograficzne, narracje tematyczne albo odpowiedzi na wcześniej przygotowane pytania zewnętrzne z dodatkowej części wywiadu.

W polu szeroko rozumianej pracy socjalnej praktykują specjaliści wykorzystujący metody i techniki badań jakościowych, zwłaszcza te, które są zintegrowane z działaniem lub mogą stanowić narzędzie wprowadzania zmiany społecznej. Wywiad narracyjny jest techniką (i metodą), która doskonale wpisuje się w działalność zawodową pracowników socjalnych. Może stanowić dla nich źródło informacji, pozwala zrozumieć perspektywę osoby ubiegającej się o pomoc społeczną, zidentyfikować jej problemy

biograficzne, wskazać sposoby oraz kierunki pracy z nią, nad jej trudną sytuacją życiową. Z punktu widzenia polityki społecznej czy instytucji pomocy społecznej umożliwia rejestrowanie i badanie uwarunkowań realnie występujących w społeczeństwie problemów społecznych, a także tworzenie ugruntowanych w badaniach terenowych strategii ich rozwiązywania. Wydaje się jednak, że mimo kompatybilności i potencjału narracyjnych badań biograficznych ich wdrożenie do zawodowej działalności pracowników socjalnych jest obecnie, choćby z powodu zasygnalizowanych powyżej barier, mało prawdopodobne.

BIBLIOGRAFIA

- Al-Qarni, M.M. (2009). *Qualitative Research Methodology and Clinical Social Work*. Saudi Arabia: Umm al-Qura University.
- Atkinson, P. (1995). Some perils of paradigms. *Qualitative Health Research*, 5, 117–124.
- Babbie, E. (2003). *Badania społeczne w praktyce*. Warszawa: WN PWN.
- Bauman, T. (2013). Kompetencje badawcze a świadomość metodologiczna. W: T. Bauman (red.), *Praktyka badań pedagogicznych*. Kraków: Oficyna Wydawnicza Impuls.
- Beckett, Ch. (2010). *Podstawy teorii dla praktyków pracy socjalnej*. Warszawa: Wydawnictwo APS.
- Bruner, J. (1990). Życie jako narracja. *Kwartalnik Pedagogiczny*, 4, 3–17.
- Burzyńska, A. (2008). Idee narracyjności w humanistyce. W: B. Janusz, K. Gdowska, B. de Barbaro (red.), *Narracja. Teoria i praktyka* (s. 21–36). Kraków: Wydawnictwo UJ.
- Cedersund, E. (2018). Using narratives in social work interaction. W: A. Jokinen, K. Juhila, T. Pösö (red.), *Constructing social work practices* (s. 69–86). London: Routledge.
- Denzin, N.K., Lincoln, Y.S. (2017). Introduction: Disciplining the Practice of Qualitative Research. W: N.K. Denzin, Y.S. Lincoln (red.), *The Sage Handbook of Qualitative Research* (s. 1–43). Thousand Oaks, CA: Sage Publications Ltd.
- Dubois, B., Miley, K.K. (1999). *Praca socjalna – zawód, który dodaje siłę*. Katowice: Wydawnictwo Naukowe „Śląsk”.
- Frieske, K. (2019). Wymiary problemowe życia ludzkiego i społecznego: o dobrym życiu i dobrze urządzonym społeczeństwie. W: K. Frysztański (red.), *Praca socjalna. 30 wykładów* (s. 247–266). Warszawa: WN PWN.
- Golczyńska-Grondas, A., Dunajew-Tarnowska, Ł. (2006). Wprowadzenie. W: A. Golczyńska-Grondas, Ł. Dunajew-Tarnowska (red.), *Metoda biograficzna w doradztwie zawodowym i pracy socjalnej*. Łódź: Łódzkie Towarzystwo Naukowe.

- Gorzko, M. (2004). *Typ doskonały materiału socjologicznego. O niektórych zastosowaniach metody biograficznej w socjologii polskiej*. Szczecin: Wydawnictwo Naukowe US.
- Granosik, M. (2006). *Profesjonalny wymiar pracy socjalnej*. Katowice: Biblioteka Pracownika Socjalnego.
- Helling, I.K. (1990). Metoda badań biograficznych. W: J. Włodarek, M. Ziółkowski (red.), *Metoda biograficzna w socjologii* (s. 13–31). Warszawa: PWN.
- Hermanns, H. (1987). Narrative Interview. A New Tool for Sociological Field Research. W: Z. Bokszański, M. Czyzewski (red.), *Approaches to the Study of Face-to-Face Interaction. Folia Sociologica*, 13, 43–56.
- Hoerning, E.M. (1990). Rola wydarzeń życiowych. Doświadczenia i rewitalizacja w perspektywie biograficznej. W: J. Włodarek, M. Ziółkowski (red.), *Metoda biograficzna w socjologii* (s. 127–135). Warszawa: PWN.
- Horsdal, M. (2004). Ciało, umysł i opowieści – o ontologicznych i epistemologicznych perspektywach narracji na temat doświadczeń osobistych. *Teraźniejszość – Człowiek – Edukacja*, 2, 9–29.
- Howe, D. (2011). *Krótkie wprowadzenie do teorii pracy socjalnej*. Warszawa: Instytut Rozwoju Służb Społecznych.
- Ignasiak, A., Olber, E., Maciejewska-Dłubała, M., Kubiak-Horniatko, M. (2012). *Narzędzia pracy socjalnej*. Seria: Standardy w Pomocy. Warszawa: WRZOS. https://www.wrzos.org.pl/download/NPS_2701.pdf, dostęp: 15.11.2022.
- Jarkiewicz, A. (2020). Diagnoza interpretatywna jako „nowy” sposób diagnozowania problemów w pracy socjalnej/społecznej. *Annales Universitatis Mariae Curie-Skłodowska. Sectio J, Paedagogia-Psychologia*, 33(1), 39–53.
- Kadela, K., Kowalczyk, J. (2014). *Standardy pracy socjalnej. Rekomendacje metodyczne i organizacyjne*. Warszawa: WRZOS.
- Kaszyński, H. (2016). O uwarunkowaniach rozwojowych klinicznej pracy socjalnej w Polsce. *Problemy Polityki Społecznej. Studia i Dyskusje*, 35, 59–73.
- Kaźmierska, K. (1996). Wywiad narracyjny – technika i pojęcie analityczne. W: M. Czyzewski, A. Piotrowski, A. Rokuszewska-Pawełek (red.), *Biografia a tożsamość narodowa* (s. 35–44). Łódź: Katedra Socjologii Kultury UŁ.
- Kaźmierska, K. (1999). *Doświadczenia wojenne Polaków a kształtowanie tożsamości etnicznej. Analiza narracji kresowych*. Warszawa: Wydawnictwo IFiS PAN.
- Kaźmierska, K. (2007). Ramy społeczne pamięci. *Kultura i Społeczeństwo*, 2, 3–25.
- Kotlarska-Michalska, A. (2003). Pracownik socjalny jako badacz i strateg – nowe wyzwania w kształceniu. W: E. Kantowicz, A. Olubiński (red.), *Działanie społeczne w pracy socjalnej na progu XXI wieku* (s. 31–43). Toruń: Wydawnictwo Edukacyjne Akapit.
- Michalska, A. (2016). Warunki efektywnego kształcenia pracowników socjalnych. *Annales Universitatis Mariae Curie-Skłodowska. Sectio J, Paedagogia-Psychologia*, 29(1), 7–26.
- Mlicki, M. (1987). Procesy identyfikacji problemów społecznych. W: A. Tymowski (red.), *Socjologia problemów społecznych. Teorie i rzeczywistość* (s. 9–26). Wrocław: Wydawnictwo Polskiej Akademii Nauk.

- Padgett, D.K. (1998). *Qualitative Methods in Social Work Research*. Thousand Oaks, CA: Sage.
- Rokuszewska-Pawelek, A. (2002). *Chaos i przymus. Trajektorie wojenne Polaków – analiza biograficzna*. Łódź: Wydawnictwo UŁ.
- Rosenthal, G. (1990). Rekonstrukcja historii życia. Wybrane zasady generowania opowieści w wywiadach biograficzno-narracyjnych. W: J. Włodarek, M. Ziółkowski (red.), *Metoda biograficzna w socjologii* (s. 97–112). Warszawa: PWN.
- Rosner, K. (2003). *Narracja, tożsamość i czas*. Kraków: Universitas.
- Schütze, F. (1977). Die Technik des narrativen Interviews in Interaktionsfeldstudien – dargestellt an einem Projekt zur Erforschung von kommunalen Machtstrukturen. *Arbeitsberichte und Forschungsmaterialien der Fakultät für Soziologie der Universität, Bielefeld*, 1, 1–62.
- Schütze, F. (1992). Sozialarbeit als „bescheidene“ Profession. W: B. Dewe, W. Ferchhoff, F.-O. Radtke (red.), *Erziehen als Profession: zur Logik professionellen Handelns in pädagogischen Feldern* (s. 132–170). Opladen: Leske u. Budrich. <https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:0168-ssoar-49362>, dostęp: 15.11.2022.
- Sherman, E., Reid, W. (1994). Introduction: Coming of age in social work – The emergence of qualitative research. W: E. Sherman, W. Reid (red.), *Qualitative Research in Social Work* (s. 1–21). New York: Columbia University Press.
- Skibińska, E. (2006). *Mikroświaty kobiet. Relacje autobiograficzne*. Warszawa: Wydawnictwa UW.
- Szatur-Jaworska, B. (1995). Teoretyczne podstawy pracy socjalnej. W: T. Pilch, I. Lepalczyk (red.), *Pedagogika społeczna. Człowiek w zmieniającym się świecie* (s. 106–122). Warszawa: Wydawnictwo Akademickie Żak.
- Thyer, B.A. (2012). The scientific value of qualitative research for social work. *Qualitative Social Work: Research and Practice*, 11(2), 115–125.
- Wilson, T.P. (1973). Normative and Interpretative Paradigms in Sociology. W: J.D. Douglas (red.), *Understanding Everyday Life. Toward the Reconstruction of Sociological Knowledge* (s. 57–79). London: Routledge & Kegan Paul.
- Włodarek, J., Ziółkowski, M. (1990). Teoretyczny i empiryczny status metody biograficznej we współczesnej socjologii. W: J. Włodarek, M. Ziółkowski (red.), *Metoda biograficzna w socjologii*. Warszawa: PWN.
- Wódz, K., Faliszek, K. (red.). (2010). *Przeobrażenia w pomocy społecznej a edukacja i doskonalenie zawodowe pracowników socjalnych w Polsce i Republice Słowackiej*. Toruń: Wydawnictwo Edukacyjne Akapit.
- Ziemski, S. (1973). *Problemy dobrej diagnozy*. Warszawa: Wiedza Powszechna.

Akty prawne

- Rozporządzenie Ministra Rodziny i Polityki Społecznej z dnia 8 kwietnia 2021 r. w sprawie rodzinnego wywiadu środowiskowego (Dz.U. 2021, poz. 893).
- Ustawa z dnia 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej (Dz.U. 2004 nr 64, poz. 593 z późn. zm.).

NARRATIVE INTERVIEW IN SOCIAL WORK RESEARCH. DIAGNOSING BIOGRAPHICAL AND SOCIAL PROBLEMS IN THE PROFESSION OF A SOCIAL WORKER

ABSTRACT

Social work, understood as a professional activity, consists in providing support to people on the basis of a previously conducted diagnosis. The diagnosis of a situation requires the social worker to undertake specific research activities, which include collecting data with the use of selected techniques and tools, processing data or presenting conclusions. In the field of widely understood social work, there are various qualitative approaches and research strategies which constitute an adequate way of explaining social phenomena, at the same time formal and legal regulations and the institutional context create different conditions for conducting research in the profession of a social worker. The adopted methodological solutions, in the form of a model questionnaire of a family environmental interview, are rather in the normative paradigm, which has specific consequences for the analysis of social problems. One of the techniques (or methods) identical to the field of interest and procedures functioning in professional social work, and at the same time enabling the understanding of human experiences, is the narrative interview. Autobiographical narratives collected through this method allow, among others, to diagnose biographical and social problems and to plan support activities on this basis. However, due to the barriers indicated in the paper, a change in the research method towards an interpretative approach seems unlikely.

KEYWORDS: social work, social worker, research in social work, autobiographical narrative, narrative interview